

MOTKULTUR KRONIKK

Løsdriftskravet truer seterdrifta

Kravet om at alle melke- og ammekubruk skal legge om til løsdrift truer kulturarven vår like som naturmangfoldet, kulturlandskapet, mattradisjoner og beredskap.

Valborg Kvakkestad, Ola Flaten, og Bjørn Egil Flø, forskere ved NIBIO
Anne Bunger, AgriAnalyse

Mange av de gjenværende seterbrukerne i fjellbygdene våre bærer på en uro om dagen, skriver innleggsforfatterne.

FOTO: YNGVE REKDAL / NIBIO

Mange av de gjenværende seterbrukerne i fjellbygdene våre bærer på en uro om dagen.

DE STÅR med ansiktet rettet mot et landskap skapt av forfedre og -mødres flittige arbeid.

DE SER et landskap og en kultur de har utviklet sterke emosjonelle band til som nå er i ferd med å forsvinne til fordel for rigide byråkratiske krav med absolutte datoer.

FOR DA Stortinget i 2004 vedtok at melkebruk skulle legge om fra bås fjøs til løsdrift var det for å bedre dyrevelferden, og alt skulle skje innen 2034.

MEN KRAVET vil gå ut over seterdrifta – det vil gå utover en praksis som de fleste seterbrukere anser å ha positive effekter på dyrevelferden, siden kyrne får beite fritt sommerstid.

DE SER også at kravet vil true en praksis og en kultur som er viktig for å ta vare på vår felles kulturarv og identitet, like som det biologiske mangfoldet, mattra-

disjonene våre og det åpne kulturlandskap.

ALT DETTE ble understreket da den norske og svenske seterkulturen ble skrevet inn på UNESCOs liste for immateriell kulturarv i 2024.

I TILLEGG opplever seterbrukerne at det å utnytte forressursene i utmarka er med på å sikre beredskapen, i en tid der vi som samfunn står overfor en geopolitisk virkelighet ingen helt vet hva blir.

DE SISTE 20 årene er antall setertrær med mjølkeproduksjon halvert. I 2023 var det kun igjen 750 setertrær i drift.

DET ER derfor viktig å ta vare på de setrene som er igjen og å veie dyrevelferd ved løsdrift opp mot positive effekter på dyrevelferd ved setring og andre positive samfunnsvirkninger av setring.

EN MULIGHET kan være å gi seterbrukere unntak for løsdriftskravet fram til det må investeres i nytt fjøs.

I FORSKNINGSPROSJEKTET Fjellbeite undersøker vi hva seterdrifta betyr for naturen, forressursene, landbruket og lokal verdiskaping og hva som påvir-

ker om gardbrukere vil setre eller ikke.

VALDRES OG Nord-Østerdalen/Røros brukes som studieområder, begge kjerneområder for setring i Norge.

MANGE SETERBRUKERE uttrykte at setring er bra for kyrne og at de sjøl trives med det. Eksempler på utsagn fra seterbrukere er:

«**FINT** med setring, kua får gå og trene ute, finne den maten ho vil. Synes det er bra for alt jeg. Selv om de melker mindre, men tror helsegevinsten er større for kua, da ho får være ute og bevege seg fritt.»

«**SETRING** er ulønnsomt i kroner, men lønnsomt i trivsel for folk og fe»

«**SETERDRIFT ER** det beste med hele gårdsdrifta. Kyrene går på utmark hele døgnet, kommer heim til mjølking og går hele natta på utmark.»

I SPØRREUNDERSØKELSEN fant vi at de aller fleste som skal slutte med setring gjør det fordi de skal legge ned mjølkeproduksjonen. Andelen som har lagt om til løsdrift var lavere blant de som setrer enn blant andre mjølkeprodusenter.

DETTE HENGER gjerne sammen med at seterdrift ofte er knytta til små og mellomstore bruk, siden det er enklere å setre med en mindre buskap.

LØSDRIFTSKRAVET BETYR at små og mellomstore bruk med bås fjøs enten må slutte med mjølk, siden de ikke har stor nok produksjon til å forsvare investeringen i et nytt og moderne fjøs, eller at de må utvide drifta.

STØRRE BESETNINGER vurderer det som vanskeligere og mindre lønnsomt å setre. Videre drift på små og mellomstore melkebruk er derfor viktig for å opprettholde setring.

SPØRREUNDERSØKELSEN VÅR viste at nærmere 70 prosent av mjølkeprodusentene i Valdres setret, tre fjerdedeler hadde fortsatt bås fjøs og gjennomsnittsbruket hadde rett under 20 mjølkekyr.

HELE 27 prosent av dem planla å slutte med mjølkeproduksjonen innen 5-10 år. Løsdriftskravet var en viktig grunn til å slutte.

MANGEL PÅ lønnsomhet ved fornying av driftsapparatet var imidlertid den viktigste grunnen til å avvike mjølkeproduk-

sjonen. Flere gardbrukere fortalte at de må ta seg full jobb utenfor bruket for å få råd til å bygge nytt fjøs.

DA BLIR det mange arbeidstimer i døgnet og svært liten tid til familie og fritid.

I 2023 økte investeringsstøtten til bygging av fjøs på små og mellomstore melkebruk, og det har ført til økt byggeaktivitet på denne typen bruk.

JO MER investeringsstøtte til små og mellomstore melkebruk, jo mindre blir de negative virkningene på seterdrifta av løsdriftskravet.

OM DET skal innføres et unntak for løsdriftskravet ved seterdrift, er det viktig å utforme unntaket slik at det gir reell effekt på dyrevelferd.

DETTE KAN gjøres ved å sette krav til andelen av gardens mjølkekyr som må være på setra og hvor lenge kyrne må være på setra.

VIDERE MÅ eldre bås fjøs før eller siden fornyes, og akseptabel lønnsomhet ved fornying må til for at seterdrift skal kunne fortsette.